

DOI 10.26886/2414-634X.2(62)2024.3

UDC: 159.96

**MECHANISMS OF AGGRESSION: PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF
THE PHENOMENON**

Zhylenko Serhii, Postgraduate Student

<https://orsid.org/0009-0006-4147-2997>

e-mail: sergeigilenko@gmail.com

Classical private university, Ukraine, Zaporizhzhia

Zarytska Valentyna, Doctor of Psychological Sciences, Professor

<https://orsid.org/0000-0002-9300-8276>

e-mail: zarytska_vv@ukr.net

Classical private university, Ukraine, Zaporizhzhia

The article is devoted to the study of psychological mechanisms of aggression. The problem of aggression is a complex and multifaceted phenomenon that is studied in various scientific approaches and theories. Key aspects of the development of aggression are considered, including psychoanalytic, cognitive, behaviorist, social-psychological theories and an ethological approach, which initiated various interpretations of the concept of «aggression» and formed a conceptual and methodological basis for further research. In the process of analyzing the main approaches to the interpretation of aggression, phenomena that can be observed and measured, such as behavioral acts, their factors and consequences, have been identified. Motivational factors and internal conflicts that influence aggressive behavior play an important role. Particular attention is paid to aggression as a reaction to frustration when an individual faces obstacles in achieving his goals or satisfying his needs. Analyzing the main definitions, it is noted that different approaches to the study of aggression form a wide range of interpretations of this phenomenon, but none of them covers all

aspects of aggression. The classification of aggression, which includes hostile and instrumental, self-interested and selfless, defensive and malicious, impulsive and expressive, physical and verbal, was analyzed.

Keywords: *aggressive behavior, anger, cruelty, individual differences, negative emotions, frustration.*

Жиленко Сергій Олександрович, аспірант; Зарицька Валентина Василівна, доктор психологічних наук, професор; Механізми агресії: психологічний аналіз феномена / Класичний приватний університет, Запоріжжя, Україна

Стаття присвячена дослідженню психологічних механізмів агресії. Проблема агресії є складним і багатоаспектним явищем, яке досліджується в різних наукових підходах і теоріях. Розглянуто ключові аспекти розвитку агресії, включаючи психоаналітичні, когнітивні, біхевіористські, соціально-психологічні теорії та етологічний підхід, які ініціювали різні інтерпретації поняття «агресія» та сформували концептуально-методологічну основу для подальших досліджень. У процесі аналізу основних підходів до трактування агресії, визначено феномени, які можна спостерігати та вимірювати, такі як поведінкові акти, їх чинники та наслідки. Важливу роль відіграють мотиваційні чинники та внутрішні конфлікти, які впливають на агресивну поведінку. Особливої уваги надано агресії як реакції на фрустрацію, коли індивід стикається з перешкодами в досягненні своїх цілей або задоволенні потреб. Аналізуючи основні визначення, зазначено, що різні підходи до вивчення агресії формують широкий спектр інтерпретацій цього явища, проте жоден із них не охоплює всі аспекти агресії. Проаналізовано класифікацію агресії, яка охоплює ворожу та

інструментальну, корисливу та безкорисливу, захисну та злоякісну, імпульсивну та експресивну, фізичну та вербальну.

Ключові слова: *агресивна поведінка, гнів, жорстокість, індивідуальні відмінності, негативні емоції, фрустрація.*

Вступ. Проблема агресії та агресивної поведінки здавна привертала увагу психологів, соціологів, філософів та інших дослідників. Учені постійно вивчали цю форму людської поведінки, намагаючись зрозуміти її причини та знайти засоби її корекції. За останні десятиріччя в усьому світі спостерігається зростання насильницьких дій, які супроводжуються жорстокістю та різними формами прояву агресії та агресивної поведінки. Це викликає серйозне занепокоєння серед наукової спільноти.

На початку 1970-х років із метою ґрунтовного вивчення явища агресії, визначення її механізмів було створено організацію, яка об'єднує та координує наукові дослідження цієї проблеми на міжнародному рівні. Ця організація, відома як Міжнародне товариство з вивчення агресії (MOIA), включає провідних фахівців із різних галузей, таких як психологія, соціологія, філософія, право, фізіологія, психіатрія тощо. Організація сприяє обміну знаннями та досвідом серед дослідників з усього світу, що дає змогу створювати комплексні підходи до вивчення агресії та агресивної поведінки.

Агресію як психологічний феномен досліджували Л. Балецька та Т. Щербан [1], І. Мазоха [2], О. Мойсеєва [3], В. Павелків [4], Г. Печенік [5], В. Трофимчук [6], Н. Яцюк [7] та ін. Соціальні аспекти агресії та агресивної поведінки висвітлено в працях Л. Прокоф'євої та А. Маркової [8], В. Тимошенко [9] та ін. Види агресії та чинники агресивної поведінки відбито в дослідженнях А. Бандури [10], Ю. Білюченко [11], Дж. Долларда [12], К. Лоренца [13], Р. Мей [14] та ін.

Небезпека агресії полягає в її здатності формувати негативні емоції у взаємодії з оточуючими, що перешкоджає створенню «здорового» психологічного мікроклімату в міжособистісній взаємодії, що може призвести до соціальної ізоляції та виникнення конфліктів. У сучасному світі, де стресові ситуації та соціальна нерівність є поширеними явищами, проблема агресії стає особливо актуальною.

Мета статті – теоретично обґрунтувати психологічні механізми агресії.

Виклад основного матеріалу. В історії дослідження проблеми агресії можна виділити низку ключових аспектів розвитку, включаючи психоаналітичні, когнітивні, біхевіористські, соціально-психологічні теорії агресії, етологічний підхід. Ці теорії не лише ініціювали необхідність різних інтерпретацій поняття «агресія», а й заклали концептуально-методологічну основу для подальших теорій агресії та агресивної поведінки.

Основні підходи до трактування сутності поняття «агресія», які стали основою формування поняттєво-категоріального апарата, дали змогу наблизити рівень вивчення цієї проблеми до вимог сучасного наукового знання.

Згідно з першим підходом у визначенні агресії виділяють явища, які піддаються об'єктивному спостереженню та виміру, зокрема акти поведінки, їх чинники та наслідки. Е. Вілсон трактує агресію як фізичну дію чи загрозу цієї дії з боку певної особи, що обмежує свободу або генетичну пристосованість іншої особистості [15]. А. Басс пропонує кілька визначень агресії в межах цього підходу. Він визначає агресію як реакцію, у результаті якої інший організм отримує больові стимули, а також, як властивість, що реалізується в специфічній поведінці та діях, спрямованих на загрозу чи завдання шкоди іншим [16]. Д. Зілманн пропонує схоже визначення, вважаючи агресію спробою чи

заподіянням тілесних ушкоджень [17].

Схожим до попереднього підходу є підхід, що зосереджує увагу на «нормативності-ненормативності агресії». У межах нормативності агресію розглядають як активність та внутрішню силу, яка дає змогу людині протистояти зовнішнім впливам. Згідно із цим підходом агресію трактують як засіб успішної еволюції, самоствердження, адаптації чи присвоєння життєво важливих ресурсів. За К. Лоренцом, агресія в людей є таким же інстинктивним прагненням, як у тварин [13]. Біхевіористи, такі як Дж. Доллард та С. Фішбах, визначають агресію як «природний рефлекс» або «драйв» [12; 18].

Українські та закордонні дослідники дійшли висновку, що агресію не можна визначити лише зовнішніми чинниками поведінки, необхідно враховувати й мотиви цієї поведінки. Р. Берон та Д. Річардсон вважають, що агресія є дією чи наміром заволодіти чимось через застосування фізичної сили [19]. Х. Корнадт стверджував, що для класифікації поведінкового акту як агресивного, необхідно визначити його мотиви й те, як таку поведінку сприймає людина [20]. О. Мойсеєва та С. Фішбах також звертають увагу на включення мотиваційних чинників до визначення агресії [21; 18].

У межах багатоаспектного підходу до визначення агресії включено різні підходи та їх комбінації, які відображені в психологічних теоріях. Цей підхід дає змогу урахувати широкий спектр проявів агресії та її вплив на міжособистісну взаємодію, соціальну динаміку, розвиток конфліктів та прояв негативних емоцій. М. Раттер відносить агресію до соціально неприйнятої форми поведінки, яка погіршує взаємини з оточуючими. Він зазначає, що агресія проявляється в бійках, сварках, негативному ставленні один до одного тощо [22].

З огляду на наявність різноманітних та багатоаспектних підходів до розуміння агресії, досі не знайдено «універсальної точки відліку», яка

могла б слугувати основою для об'єктивної оцінки різних інтерпретацій цього терміна. Проблема полягає в тому, що жодна з існуючих теорій і концепцій агресії не забезпечує єдиного і всебічного визначення, яке б могло бути прийнято всіма дослідниками як універсальна основа для подальших досліджень.

Кожен із підходів до вивчення феномена агресії має свої особливості та акценти: психоаналітичні теорії наголошують на внутрішніх конфліктах та інстинктах; когнітивні теорії акцентують на мисленнєвих процесах та сприйманні; біхевіористські підходи вивчають зовнішні мотиви та реакції; соціально-психологічні теорії досліджують соціальні взаємодії. Завдяки цим різним підходам формується широкий спектр інтерпретацій агресії, проте жоден із них не охоплює всі аспекти цього складного феномена. Наприклад, одні теорії розглядають агресію, як адаптивний механізм для виживання і самоствердження, тоді як інші вважають її виключно негативним явищем, що є чинником соціальних конфліктів.

Таке різноманіття підходів ускладнює формування єдиного, інваріативного критерію для оцінки й порівняння теоретичних концепцій агресії. Як наслідок, дослідникам доводиться постійно адаптувати свої методи й підходи, щоб краще зрозуміти різні аспекти агресивної поведінки в певних контекстах.

За узагальненим аналізом основних визначень агресії, основною мотивацією агресивної поведінки є прагнення завдати шкоди або страждань іншій особі. Однак лише бажання заподіяти шкоду не є достатньою умовою для класифікації поведінки, як агресивної. Деякі агресивні дії можуть не мати на меті заподіяння шкоди, а слугувати іншим цілям, таким як підвищення самооцінки, самоствердження, адаптація чи самозахист. Важливо зазначити, що агресія може бути спрямована на досягнення особистих цілей, а не лише заподіяння

шкоди іншим. У цьому контексті варто згадати фроммівську модель агресії, за якою Е. Фромм виділяє злякисну та доброякісну агресію. Злякисна спрямована на заподіяння шкоди чи страждання іншим, а доброякісна є біологічно адаптивною і сприяє підтриманню життя, а також є реакцією на загрози життєво важливим інтересам людини [23]. С. Фішбах також виділяє інструментальну агресію, яка слугує засобом досягнення неагресивних цілей та мотивів [18].

Наступним психологічним механізмом є наявність фруструючої ситуації. Фрустраційний підхід до розуміння агресії є досить поширеним, а також підтвердженим експериментально як у закордонній, так і в українській психології. Згідно із цим підходом, порушення поведінки розглядається, як реакція на кризову ситуацію, що виникає внаслідок фрустрації актуальних потреб.

У класичній теорії потягів агресія є реакцією на нарцисичну загрозу, сигналом потенційної загрози самості (Х. Кохут) і мотивується прагненням подолати перешкоду (Д. Буйє). Фрустрація виникає внаслідок суперечностей між особистими бажаннями людини та обмеженнями, заборонами з боку суспільства.

На думку Л. Берковіц, фрустрація підвищує ймовірність того, що індивід спочатку відчуватиме гнів, а згодом проявить агресію. Автор вважає, що агресія є лише однією з можливих реакцій на фрустрацію. Людина може використовувати інші способи реагування: нічого не робити, замкнутися в собі, спробувати змінити ситуацію шляхом компромісу. У своїй концепції він підкреслює роль індивідуальних відмінностей особистості, які впливають на реакцію індивіда на ту чи іншу фруструючу ситуацію [24].

У своїй гіпотезі «фрустрація-агресія» Л. Берковіц описує послідовність складових, які призводять до виникнення агресивної поведінки:

- блокування досягнення мети. Індивід стикається з перешкодою, яка заважає йому досягати бажаної або очікуваної мети. Це може бути як фізична, так і психологічна перешкода, що створює почуття невдоволення;

- фрустрація. Перешкода в досягненні мети викликає стан фрустрації. Це емоційний стан, що виникає внаслідок незадоволення потреб, бажань чи прагнень. Фрустрація часто супроводжується негативними емоціями, такими як розчарування, тривога й роздратування;

- гнів. Стан фрустрації породжує почуття гніву. Гнів є емоційною реакцією на перешкоди, що блокують досягнення мети, від часто є каталізатором для агресивної поведінки;

- готовність до агресії. Відчуття гніву підвищує готовність до агресивної поведінки. Це означає, що індивід стає схильним до агресивних дій, спрямованих на подолання перешкоди або зняття негативного емоційного стану [24].

Розширюючи цю гіпотезу, можна додати кілька аспектів:

- соціально-конструктивні чинники. Готовність до агресії може бути посилена чи знижена залежно від соціальних чинників і культурних норм, які регулюють агресивну поведінку. Наприклад, у деяких культурах агресивна поведінка може бути соціально прийнятною або навіть заохочуваною, тоді як в інших культурах вона суворо засуджується;

- індивідуальні відмінності. Люди відрізняються за своєю схильністю до агресії, що може бути пов'язано з їхньою особистістю, досвідом або біологічними чинниками. Наприклад, люди з високим рівнем імпульсивності або низькою стресостійкістю можуть швидше й гостріше реагувати агресією на фрустрацію;

- когнітивні процеси. Інтерпретація ситуації також відіграє важливу

роль. Якщо індивід сприймає перешкоду, як навмисну або ворожу дію з боку інших, це може посилити його гнів і, відповідно, готовність до агресії. Навпаки, якщо він бачить ситуацію, як випадкову або неконтрольовану, це може знизити агресивну реакцію;

- попередній досвід. Поведінка людини у фрустраційних ситуаціях може бути обумовлена її попереднім досвідом. Якщо агресія в минулому була ефективним способом розв'язання проблем, індивід може частіше вдаватися до неї в подібних ситуаціях. Ці додаткові чинники підкреслюють складність процесу, який веде від фрустрації до агресії, і допомагають зрозуміти, чому різні люди можуть реагувати на фрустрацію по-різному.

О. Качмар вважає, що агресія є наслідком засвоєння агресивного світогляду, світосприймання. Вона також може бути одним із результатів фрустрації, коли індивід стикається з перешкодами в досягненні своїх цілей або задоволенні потреб [25].

Вивчення проблеми агресії неможливе без визначення її видів. У психологічних джерелах існує низка класифікацій цього складного феномена, кожна з яких має свої переваги залежно від цілей дослідника та вихідних концептуальних положень. Види агресії:

- ворожа та інструментальна, корислива та безкорислива (Х. Хенкхаузен). Ворожа агресія характеризується наміром заподіяти шкоду іншому з емоційних мотивів, таких як гнів та образа. Інструментальна агресія, навпаки, спрямована на досягнення конкретної мети, де агресивні дії є засобом досягнення цієї мети. Корислива агресія спрямована на досягнення особистої вигоди, тоді як безкорислива може бути вчинена без очевидної вигоди для агресора;

- захисна (доброякісна) та злякисна (Е. Фромм). Захисна агресія є реакцією на загрозу та сприяє виживанню і адаптації. Злякисна характеризується деструктивністю та жорстокістю, спрямованою на

заподіяння шкоди без очевидної необхідності;

- імпульсивна агресія (Л. Берковіц). Цей вид агресії протікає за типом афекту, коли індивід діє під впливом сильних емоцій, таких як гнів, і не контролює своїх дій;

- експресивна (ворожа) та випадкова агресія (С. Фешбах). Експресивна агресія виникає як емоційна реакція на подразник, а випадкова є результатом випадкових або неконтрольованих обставин;

- фізична, непряма, роздратування, негативізм, вербальна агресія (А. Басс, А. Даркі). Фізична агресія включає фізичні дії, спрямовані на завдання шкоди. Непряма агресія передбачає дії, спрямовані на завдання шкоди через третю сторону маніпуляції. Роздратування та негативізм характеризуються негативними емоційними реакціями;

- агресія зумовлена подразником (Д. Зільман) [26; 23; 24; 18; 16; 17].

Висновки. Таким чином, агресія являє собою стан внутрішньої дезінтеграції особистості, що виникає через неможливість розв'язати найважливіші життєві проблеми, завдання та цілі звичним способом. Це призводить до дисбалансу в житті та діяльності людини, викликаючи нерозумні, з погляду особистості, та неадекватні в соціальному аспекті руйнівні вербальні, емоційні та поведінкові прояви агресії.

Низку концепцій, теорій і підходів до тлумачення агресії можна поділити на дві категорії: підходи, що підкреслюють біологічну природу агресії та підходи, що наголошують на її соціальному характері. Прихильники біологічного підходу вважають, що агресія є вродженою якістю людини, а представники соціологічних підходів досліджують соціальні аспекти агресії.

Аналізуючи різні підходи до розуміння цього феномена, ми дійшли висновку, що агресія є критичною ситуацією, яка виникає внаслідок

внутрішніх суперечностей, невизначеності та відчуття безвиході, коли особистість не здатна ефективно долати життєві виклики та реалізувати свої внутрішні потреби. Цей стан викликає фрустрацію інтегративних здібностей людини, коли вона не може знайти конструктивні соціально та особистісно адекватні способи розв'язання життєвих ситуацій, спираючись на минулий досвід, через індивідуальні особливості та когнітивні процеси.

Перспективою подальших досліджень є вивчення етапів формування агресії, її чинників та форм агресивної поведінки.

Література:

1. Балецька, Л.М. & Щербан, Т.Д. (2022). Агресія як психологічний феномен у сучасному студентському середовищі. *Освіта і наука*, 1 (32), 113-119.
2. Мазоха, І.С. (2011). Аналіз теоретико-емпіричних досліджень феномена агресії та агресивності. *Наука і освіта*, № 1, С. 59-62.
3. Мойсеєва, О.Є. (2013). Історико-психологічний аналіз феномену агресії. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені ВО Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*, 2 (10), 211-216.
4. Павелків, В.Р. (2013). Психологічний аналіз змісту та типології проблеми агресивності у психологічній науці. *Психологія: реальність і перспективи*, (2), 139-143.
5. Печенік, Г.С. (2011). Зіставлення понять агресії та насильства у психології. *Теорія і практика сучасної психології*, 2, 36-40.
6. Трофимчук, В.В. (2018). Теоретичний аналіз феномену агресивності особистості. *Проблеми сучасної психології*, 1, 184-188.
7. Яцюк, Н.М. (2019). Агресивна поведінка індивіда: психологічний механізм та графологічна діагностика. *Litteris Et Artibus: нові горизонти*, 139-149.

8. Прокоф'єва, Л., & Маркова, А. (2022). Аутоагресивна поведінка як соціально-психологічний феномен. *Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна психологія: проблеми і перспективи»*, 116-121.
9. Тимошенко, В.І. (2012). Соціальні детермінанти агресії. *Держава і право*, 56, 14-18.
10. Bandura, A., Ross, D., Ross, S.A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 3-11.
11. Білюченко, Ю.М. (2022). Психологічні предиктори виникнення агресії в умовах війни. *Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психол. форуму*, 22-25.
12. Dollard, J., Doob, L., Miller, N.E., Mowrer, H.O., Sears, R.R. (1939). *Frustration and Aggression*. New Haven: Yale University Press.
13. Lorenz, K. (1966). *On Aggression*. New York, Harcourt, Brace and World.
14. May, R. (1972). *Power and Innocence: A Search for the Sources of Violence*. New York: W.W. Norton & Co Inc.
15. Wilson, E.O. (1978). *On Human Nature*. Massachusetts: Hardcover Price.
16. Bass, A.H. (1966). Instrumentality of aggression, feedback, and frustration as determinants of physical aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 153-162.
17. Zillmann, D. (1979). *Hostility and aggression*. Hillsdale: Erlbaum.
18. Feshbach, S. (1971). Dynamics Morality of Violence and Aggression: Some Psychological Considerations. *American Psychologist*, 26, 281-292.
19. Baron, R.A., & Richardson, D.R. (1994). *Human aggression*. New York: Plenum Press.
20. Kornadt, H.J. (1982). *Aggressionsmotiv und Aggressionshemmung*. Bern.

21. Мойсеєва, О. (2013). Мотиваційні детермінанти агресивної поведінки. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, 21, 459-468.
22. Rutter, M., Cote, S., & Tremblay, R.E. (2004). Early childcare and physical aggression: Differentiating social selection from social causation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 367-376.
23. Fromm, E. (1974). *Anatomie der menschlichen Destruktivität*. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart.
24. Berkowitz, L. (1962). *Aggression: A Social Psychological Analysis*. New York, McGraw Hill Inc.
25. Качмар, О.В. (2016). Фрустраційна теорія агресії. *Наукові праці. Філософія*, 274, 30-35.
26. Heckhausen, H. (1991). Aggression. In: *Motivation and Action*. Springer, Berlin, Heidelberg.

References:

1. Baletska, L.M. & Shcherban, T.D. (2022). Ahresiiia yak psykholohichniy fenomen u suchasnomu studentskomu seredovyshchi. *Osvita i nauka*, 1 (32), 113-119. [in Ukrainian].
2. Mazokha, I.S. (2011). Analiz teoretyko-empirychnykh doslidzhen fenomena ahresii ta ahresyvnosti. *Nauka i osvita*, № 1, S. 59-62. [in Ukrainian].
3. Moiseieva, O.Ye. (2013). Istoryko-psykholohichniy analiz fenomenu ahresii. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni VO Sukhomlynskoho. Serii: Psykholohichni nauky*, 2 (10), 211-216. [in Ukrainian].
4. Pavelkiv, V.R. (2013). Psykholohichniy analiz zmistu ta typolohii problemy ahresyvnosti u psykholohichnii nautsi. *Psykholohiia: realnist i perspektyvy*, (2), 139-143. [in Ukrainian].
5. Pechenik, H.S. (2011). Zistavlennia poniat ahresii ta nasylstva u

psykholohii. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, 2, 36-40. [in Ukrainian].

6. Trofymchuk, V.V. (2018). Teoretychnyi analiz fenomenu ahresyvniosti osobystosti. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 1, 184-188. [in Ukrainian].

7. Yatsiuk, N.M. (2019). Ahresyvna povedinka indyvida: psykholohichni mekhanizm ta hrafolohichna diahnostyka. *Litteris Et Artibus: novi horyzonty*, 139-149. [in Ukrainian].

8. Prokofieva, L., & Markova, A. (2022). Autoahresyvna povedinka yak sotsialno-psykholohichni fenomen. *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasna psykholohiia: problemy i perspektyvy»*, 116-121. [in Ukrainian].

9. Tymoshenko, V.I. (2012). Sotsialni determinanty ahresii. *Derzhava i pravo*, 56, 14-18. [in Ukrainian].

10. Bandura, A., Ross, D., Ross, S.A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 3-11. [in English].

11. Biliuchenko, Yu.M. (2022). Psykholohichni predyktory vynyknennia ahresii v umovakh viiny. *Osobystist, suspilstvo, viina: tezy dop. uchasnykiv mizhnar. psykol. forumu*, 22-25. [in Ukrainian].

12. Dollard, J., Doob, L., Miller, N.E., Mowrer, H.O., Sears, R.R. (1939). *Frustration and Aggression*. New Haven: Yale University Press. [in English].

13. Lorenz, K. (1966). *On Aggression*. New York, Harcourt, Brace and World. [in English].

14. May, R. (1972). *Power and Innocence: A Search for the Sources of Violence*. New York: W.W. Norton & Co Inc. [in English].

15. Wilson, E.O. (1978). *On Human Nature*. Massachusetts: Hardcover Price. [in English].

16. Bass, A.H. (1966). Instrumentality of aggression, feedback, and frustration as determinants of phisical aggres-sion. *Journal of Personality*

and *Social Psychology*, 153-162. [in English].

17. Zillmann, D. (1979). *Hostility and aggression*. Hillsdale: Erlbaum. [in English].

18. Feshbach, S. (1971). Dynamics Morality of Violence and Agression: Some Psychological Considerations. *American Psychologist*, 26, 281-292. [in English].

19. Baron, R.A., & Richardson, D.R. (1994). *Human aggression*. New York: Plenum Press. [in English].

20. Kornadt, H.J. (1982). *Aggressionsmotiv und Aggressionshemmung*. Bern. [in English].

21. Moiseieva, O. (2013). Motyvatsiini determinanty ahresyvnoi povedinky. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy suchasnoi psykholohii»*, 21, 459-468. [in Ukrainian].

22. Rutter, M., Cote, S., & Tremblay, R. E. (2004). Early childcare and physical aggression: Differentiating social selection from social causation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 367-376. [in English].

23. Fromm, E. (1974). *Anatomie der menschlichen Destruktivität*. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart. [in English].

24. Berkowitz, L. (1962). *Aggression: A Social Psychological Analysis*. New York, McGraw Hill Inc. [in English].

25. Kachmar, O.V. (2016). Frustratsiina teoriia ahresii. *Naukovi pratsi. Filosofiia*, 274, 30-35. [in Ukrainian].

26. Heckhausen, H. (1991). Aggression. In: *Motivation and Action*. Springer, Berlin, Heidelberg. [in English].

Citation: Zhylenko Serhii, Zarytska Valentyna (2024). MECHANISMS OF AGGRESSION: PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE PHENOMENON. New York. TK Meganom LLC. Innovative Solutions in Modern Science. 2(62). doi: 10.26886/2414-634X.2(62)2024.3

Copyright: Zhylenko Serhii, Zarytska Valentyna ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original

publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.